

Aleksandra Lityńska

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
Katedra Historii Myśli Ekonomicznej
pizone@uek.krakow.pl

ZNACZENIE TEORII MICHAŁA KALECKIEGO W ŚWIETLE DOŚWIADCZEŃ ŚWIATOWEGO KRYZYSU FINANSOWEGO POCZĄTKU XXI W.

Streszczenie: Dotychczasowe rezultaty działań antykryzysowych w dobie współczesnego światowego kryzysu finansowego pozwalają jednoznacznie potwierdzić aktualność teorii Michała Kaleckiego. Jego zalecenia pobudzania efektywnego popytu służą bowiem realizacji ważnych celów polityki państwa, zarówno o charakterze stabilizacyjnym, jak i zadań z zakresu polityki społecznej.

Słowa kluczowe: Michał Kalecki, światowy kryzys finansowy.

Wprowadzenie

Współczesny światowy kryzys gospodarczy, występujący w postaci kryzysu finansowego i kryzysu zadłużenia, ostro ujawnił konflikt między interesem publicznym a interesem prywatnym. Naruszony został prawidłowy przebieg procesów ekonomicznych gwarantujący wzrost gospodarczy.

Celem opracowania jest wykazanie aktualności myśli Michała Kaleckiego w świetle dotychczasowych rezultatów działań antykryzysowych oraz próba określenia czynników ograniczających nadużycia finansowe banków.

1. Przyczyny i skutki światowego kryzysu finansowego

Źródłem kryzysu stały się spekulacje na rynku finansowym, kreacja wirtualnych wartości oderwanych od realnej rzeczywistości i brak rozsądnej oceny ryzyka przez banki. Od września 2008 r. na amerykańskim i światowych ryn-

kach finansowych nastąpiło wiele wydarzeń: spirala bankructw nie tylko w sektorze bankowym, ale i realnej gospodarce, a także utrata płynności rynków finansowych.

Przyczyny kryzysu sięgają początków XXI w., gdy doszło do eksplozji spekulacji na amerykańskim rynku nieruchomości, związanej m.in. z łatwym dostępem do kredytów hipotecznych¹. Stan przegrzania koniunktury trwał do połowy 2007 r., kiedy to pękła bańka spekulacyjna na rynku nieruchomości kredytów ryzykownych (określanych jako subprime) w wyniku podniesienia stopy procentowej do 5,25 w 2006 r. i wzrostu niewypłacalności milionów kredytobiorców. W trudnej sytuacji znalazły się także wielkie banki. Finansowały one działalność firm udzielających pożyczek za pomocą mechanizmu finansowego o nazwie sekurytyzacja, polegającego na zamianie należności, w tym wypadku kredytów mieszkaniowych, inwestycji finansowych na obligacje [Nawrot, 2009, s. 74-81].

W konsekwencji, władze USA przejęły długi banków i znacjonalizowały instytucje finansowe. Działania te oznaczały koniec amerykańskiego wolnego rynku i załamanie się doktryny liberalizmu ekonomicznego, która od początku lat 70. XX w. zyskała popularność. Powrót do wolnego rynku znalazł wówczas uzasadnienie przede wszystkim w pracach Milтона Friedmana, twórcy teorii monetaryzmu. Realizacji tej teorii sprzyjało dojście do władzy w Wielkiej Brytanii M. Thatcher, a w Stanach Zjednoczonych R. Regana.

W dobie obecnego kryzysu politycy i bankowcy przypominają koncepcje Johna Maynarda Keynesa i Michała Kaleckiego. Nieefektywna polityka monetarna i bankructwa banków stały się palącym problemem. Odrodzeniu się teorii interwencjonizmu państwowego sprzyja utrzymywanie się wysokiego bezrobocia w Europie, a w Stanach Zjednoczonych tendencji stagnacyjnych i przewlekłej recesji. W Polsce występuje spowolnienie tempa wzrostu, ale nie recesja. Trudnymi problemami stały się spadek kursu złotego, brak płynności na rynku finansowym, umowy opcyjne i wzrost bezrobocia [Lityńska, 2010, s. 110-119].

2. Teoria efektywnego popytu M. Kaleckiego i jej nowotarski charakter

Teoria efektywnego popytu wybitnego ekonomisty M. Kaleckiego, sformułowana wcześniej niż teoria J.M. Keynesa, stała się przedmiotem szerokich dyskusji, gdyż jest nadal aktualna, pozwala lepiej zrozumieć przyczyny ostatniego kryzysu i mechanizm działań zapobiegających wahaniom koniunktury.

¹ W latach 2001-2003 Amerykański Bank Centralny Fed dokonał cięcia stóp procentowych, aby zapobiec panice na giełdach po wydarzeniach z 11 września 2001 r. (ataku terrorystycznym w Nowym Jorku). W połowie 2003 r. stopa procentowa w USA wyniosła zaledwie 1%.

Michał Kalecki (1899-1970) jest jednym z twórców nowej teorii ekonomii, radykalnie odmiennej od tradycji neoklasycznych. Kalecki był publicystą i analitykiem gospodarczym, pracownikiem Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen, kierowanego przez Edwarda Lipińskiego. Jest autorem wielu prac, z których najważniejszą jest *Próba teorii koniunktury*. W tej publikacji poddał zdecydowanej krytyce neoklasyczną teorię płac i uzasadnił konieczność prowadzenia przez państwo aktywnej gospodarczo polityki, łagodzącej wahania koniunktury. Głównym zadaniem polityki gospodarczej jest stymulowanie wzrostu gospodarczego od strony popytowej, wykorzystanie polityki fiskalnej i monetarnej do wywierania wpływu na poziom efektywnego popytu.

W dorobku M. Kaleckiego znajdują się publikacje poświęcone problematyce cyklu koniunkturalnego, polityce pełnego zatrudnienia, roli państwa w gospodarce i teorii ekonomii, które przyniosły mu sławę i uznanie na arenie międzynarodowej [Guzicki i Żurawicki, 1984, s. 206-213; Kowalik, 1992, s. 217-232; Stankiewicz, 1998, s. 253-254]. Wydał m.in. w 1938 r. *Szkice o gospodarce wojennej*. M. Kalecki prowadził żywą działalność naukową i publicystyczną w Polsce i na emigracji w Anglii i Stanach Zjednoczonych. Był pracownikiem naukowym London School of Economics Uniwersytetu Cambridge, Instytutu Statystyki Uniwersytetu Oxfordzkiego, departamentu ekonomicznego w Sekretariacie ONZ. Po powrocie do kraju w 1955 r. podjął pracę naukową w Polskiej Akademii Nauk, a od 1961 r. w Szkole Głównej Planowania i Statystyki.

M. Kalecki, nawiązując do schematu reprodukcji prostej Karola Marksa, stworzył model makroekonomiczny dla wykazania przyczyn masowego bezrobocia lat 30. XX w. Jego rozważania teoretyczne obejmują szerszy zakres ekonomii od modelu J.M. Keynesa, sięgają do problemu roli monopolu w gospodarce. Model Kaleckiego ma charakter dynamiczny, w odróżnieniu od statycznej teorii J. Keynesa [Robinson, 1964; Zagóra-Jonszta, 2003, s. 95-112]. M. Kalecki analizuje nie tylko czynniki określające poziom dochodu narodowego, ale i jego podział. Podejmuje zagadnienie decyzji inwestycyjnych, inwestycji *ex ante*, wprowadza rozróżnienie pomiędzy zamówieniami a wydatkami inwestycyjnymi. Wskazuje, że zmiana rozmiarów inwestycji w kolejno po sobie następujących okresach narusza równowagę krótkookresową, ulegają zmianie prawie wszystkie parametry okresu początkowego, m.in. stan antycypacji dochodów, ceny dóbr inwestycyjnych, stopa procentowa, które wpływają na decyzje inwestycyjne.

M. Kalecki został uznany niesłusznie za ucznia J.M. Keynesa. Jego praca, pt. *Próba teorii koniunktury*, została wydana w 1933 r., a więc trzy lata wcześniej aniżeli praca J.M. Keynesa, pt. *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*. Niestety M. Kalecki opublikował swoją pracę w języku polskim, stąd też

nie była ona znana w ekonomii zachodniej do 1935 r. Dopiero ekonomistka angielska Joan Robinson zwróciła uwagę na nowotarski charakter jego poglądów.

Cykl koniunkturalny uznał M. Kalecki za integralny element systemu kapitalistycznego. Podał krytyce ortodoksyjną zasadę, że gospodarka wolnokonkurencyjna automatycznie przywraca równowagę rynkową i likwiduje bezrobocie. Swoją teorię cyklu koniunkturalnego oparł na podstawie doświadczeń światowego kryzysu gospodarczego lat 1929-1933.

M. Kalecki przedstawił cykl koniunkturalny w kategoriach dochodu narodowego. W nieco odmienny sposób przyjął twierdzenie Alberta Aftaliona, że decyzje inwestycyjne zależne są od poziomu cen. Zwrócił uwagę na problem zatrudnienia i istnienie wzajemnej zależności między rentownością a inwestycjami. Według niego, wzrost cen i zatrudnienia w okresie ożywienia podnosi rentowność i pobudza popyt inwestycyjny. Spadek cen i zatrudnienia, w przypadku braku równowagi rynkowej, obniża natomiast rentowność i hamuje rozwój procesów inwestycyjnych [Kalecki, 1933, s. 7-8]. M. Kalecki wyjaśnił występowanie procesów kumulacyjnych w gospodarce. Wzrost cen i zatrudnienia w gałęziach produkcji dóbr inwestycyjnych pobudza popyt konsumpcyjny robotników i wzrost zatrudnienia w gałęziach produkcji dóbr spożycia. Rozszerzenie produkcji i wzrost rentowności wywołują dalszy rozwój inwestycji i tworzenie się nowej siły nabywczej. Zjawiska kryzysowe pojawią się dopiero wówczas, gdy zwiększona produkcja natrafi na barierę popytu, co pociąga za sobą spadek rentowności inwestycji, kurczenie się procesów inwestycyjnych, wzrost bezrobocia, spadek cen itd. Przyczyną kryzysów jest niedostateczny popyt efektywny, którego przezwyciężenie wymaga stymulacyjnej roli państwa w gospodarce.

M. Kalecki podjął badania dotyczące długookresowego trendu i wahań cyklicznych. W jego koncepcji bez szoków zewnętrznych, tj. ekspansji zagranicznej, wojny, zbrojeń, nie jest możliwe wygenerowanie trendu. Zwrócił także uwagę na znaczenie innowacji, rozumianych jako rozwiązania produkcyjne i wynalazki, stosowane po raz pierwszy, i najlepszy czynnik wzrostu gospodarczego w długim okresie. Píše m.in.: „Analiza nasza wskazuje, jak już stwierdziliśmy poprzednio, że długofalowy rozwój nie jest czymś nieodłącznym dla gospodarki kapitalistycznej. Do podtrzymania długofalowego rozwoju niezbędne są więc specjalne czynniki rozwoju. Spośród tych czynników wyróżniliśmy innowacje w najszerszym tego słowa znaczeniu jako najważniejszy bodziec rozwoju” [Kalecki, 1979, s. 355].

Znaczenie inwestycji i konsumpcji w procesie wzrostu gospodarczego M. Kalecki odnosił do wszystkich grup społecznych, zarówno kapitalistów, jak i robotników. Podał krytyce pogląd, że wzrost konsumpcji kapitalistów oznacza spa-

dek oszczędności. Pogląd ten jest słuszny – jak wskazywał – w stosunku do pojedynczego kapitalisty. Biorąc natomiast pod uwagę klasę kapitalistów istnieje zależność przeciwna: wzrost wydatków inwestycyjnych i konsumpcyjnych kapitalistów prowadzi do wzrostu zysków. „Co inwestują lub konsumują jedni – to zarabiają wnet inni kapitaliści. Kapitaliści jako ogół zyskują wszak to właśnie, co inwestowali i konsumowali” [Kalecki, 1979, s. 8].

Podstawą teorii efektywnego popytu jest teza, że redystrybucja dochodów może w skali makroekonomicznej pobudzić gospodarkę i ograniczyć bezrobocie. Redystrybucja dochodów na rzecz uboższych grup społeczeństwa i wzrost wydatków państwowych powinno być celem polityki pełnego zatrudnienia. M. Kalecki podważył pogląd, że obniżka płac umożliwia wyjście z kryzysu. Wskazana jest ich stabilizacja. Spadek płac spowodowałby spadek cen i wzrost zapasów niesprzedanych towarów w magazynach i w ten sposób to, co przedsiębiorcy zyskaliby na płacach, utraciliby na cenach. Wskazał, że obniżka płac nominalnych prowadzi do obniżki płac realnych w wyniku sztywności cen. W rezultacie spada popyt konsumpcyjny i zatrudnienie w działach konsumpcyjnych. Bariera popytowa ogranicza poziom produkcji i rozwój społeczno-gospodarczy [Kalecki, 1930; 1931; 1932; 1979, s. 192].

M. Kalecki, kładąc nacisk na ożywienie strony popytowej rynku w okresie załamania koniunktury, poddał krytyce pogląd, że wysokie ceny przyspieszają wyjście z kryzysu. Jego zdaniem występują tendencje przeciwne, związane z obniżką cen, zwłaszcza artykułów konsumpcyjnych, pobudzające koniunkturę poprzez wzrost popytu globalnego. Wyjście z kryzysu wiąże się także z obniżką cen artykułów zmonopolizowanych.

Rynek pieniężny istotnie wpływa na sytuację w gospodarce. M. Kalecki wyjaśnia wzrost zapotrzebowania na środki obiegowe w okresie ożywienia i rozkwitu, a jego spadek w fazie kryzysu i depresji. Obserwuje wahania stopy procentowej i jej wpływ na kształtowanie się popytu inwestycyjnego, poprzez relacje do rentowności kapitału.

W procesie nakręcania koniunktury przez państwo istotną rolę odgrywają – zdaniem M. Kaleckiego – inwestycje publiczne, finansowane dodatkową siłą nabywczą. M. Kalecki był zwolennikiem inflacyjnego finansowania robót publicznych, kontrolowanej i ukierunkowanej emisji dodatkowego pieniądza, przeznaczonej na finansowanie nowych inwestycji. Polityka ta nie musi prowadzić do inflacji, gdyż pieniądze wrócą do banków w formie spłat kredytów przez przedsiębiorców, którzy te pieniądze zarobili. Obieg pieniądza nie musi wzrosnąć albo tylko nieznacznie. M. Kalecki był natomiast zdecydowanym przeciwnikiem finansowania robót publicznych z podatków, gdyż podnosząc koszty produkcji, zmniejszają zyski o tyle, o ile się je zwiększa.

3. Polityka antykryzysowa – jej efektywność i strategii rozwoju gospodarki

Instytucje rządowe w znaczącym stopniu wpływają na procesy rozwojowe państwa. Ich sprawne funkcjonowanie warunkuje właściwą alokację inwestycji i kapitału oraz środki do realizacji postawionych celów. Te podstawowe tezy M. Kaleckiego o stabilizacyjnej oraz regulacyjnej roli rządu i banku centralnego potwierdzają doświadczenia współczesnego światowego kryzysu finansowego.

Brak sprawnego funkcjonowania państwa i organów rządowych w pierwszym dziesięcioleciu XXI w. doprowadził do zachwiania stabilności systemu finansowego w USA, a następnie w Hiszpanii i Irlandii. Obecnie skutki amerykańskiego kryzysu finansowego są odczuwane niemal na całym świecie. Wyjście z kryzysu światowego postawiło przed gospodarką każdego kraju wiele wyzwań związanych z przywróceniem stabilności systemu finansowego i utrzymaniem zregulowanego popytu efektywnego.

Polityka interwencyjna rządu amerykańskiego była oparta na założeniu, że nie można dopuścić do upadku żadnej systemowo ważnej instytucji. Władze USA podjęły wykup długów banków i ich nacjonalizację. Kosztem ponad 80 mld dolarów rząd przejął kontrolę nad Fannie Mae i Freddie Mac – podmiotami pośredniczącymi w sprzedaży inwestorom obligacji, opartych na kredytach hipotecznych. Po podwyżkach stopy procentowej obligacje zaczęły tracić na wartości i stały się źródłem ogromnych strat wielu instytucji oraz przyczyną ich bankructwa. Państwo przeznaczyło, w ramach planu Paulsena z października 2008 r., 700 mld dolarów na wykup od instytucji finansowych tzw. złych długów. Program ratunkowy Zarządu Rezerwy Federalnej USA przeznaczył 600 mld dolarów na wykup papierów wartościowych, zabezpieczonych hipotekami.

Zgodnie z receptą M. Kaleckiego polityka pobudzania efektywnego popytu i stabilizacji płac przyczyniła się do ożywienia gospodarek USA i Francji. Wydatki publiczne w USA, przeznaczone na walkę z kryzysem, uchroniły przed upadkiem wielkie koncerny samochodowe, tzw. wielką trójkę, czyli General Motors, Chryslera i Forda. Ich bankructwo mogłoby spowodować zwolnienie z pracy nawet 3 mln osób. We Francji prezydent N. Sarkozy przeforsował pakiety pomocy publicznej, wprowadzające ulgi, zwłaszcza dla spłacających kredyty hipoteczne, połączone z reformą rynku pracy i prawa spadkowego.

Brak świadomości roli efektywnego popytu w gospodarce i zainteresowania metodami osiągnięcia pełnego i trwałego zatrudnienia wystąpił w krajach Południowej Europy. Walkę z recesją oparto na oszczędnościach budżetowych. Rządy Grecji i Portugalii, pod naciskiem Międzynarodowego Funduszu Walutowego,

zmniejszyły wydatki budżetowe. Eksperti MFW, Olivier Blanchard i Daniel Leigh, przyznali w raporcie sporządzonym dla tej organizacji, że nakaz ostrych oszczędności krajom Unii Europejskiej był błędem i doprowadził do załamania gospodarek tych krajów. Było to związane ze źle wyliczonymi multiplikatorami fiskalnymi, które zakładały, że każde euro oszczędności w wydatkach publicznych redukuje Produkt Krajowy Brutto tylko o 50 centów. W rzeczywistości w Grecji i Portugalii każde 1 euro oszczędności przyniosło kurczenie się gospodarki o 1,5-1,7 euro, bo wraz z oszczędnościami gwałtownie spadł popyt i wzrosło bezrobocie. Grecja i Portugalia nadal przeżywają trudności gospodarcze i oczekują wsparcia finansowego z budżetu Unii Europejskiej oraz organizacji międzynarodowych.

W trudnej sytuacji finansowej znajdują się Włochy i Hiszpania. Hiszpańskim bankom nadal grozi bankructwo. Hiszpański minister gospodarki Luis de Guindos już w połowie 2012 r. podjął starania o pomoc finansową ze środków UE dla banków, w wysokości 300 mld euro, a premier kraju Mariano Rajoy wprowadził kolejne cięcia wydatków budżetowych, które miały przynieść 65 mld oszczędności². Kolejna propozycja deregulacji rynku pracy nie poprawiła sytuacji, ponieważ ograniczyła możliwość zatrudnienia. Co czwarty mieszkaniec Hiszpanii nie ma pracy. Bezrobocie wśród młodzieży wynosi 53%.

Plan ratunkowy Europejskiego Banku Centralnego zakłada skup na rynku wtórnym obligacji zagrożonych państw. Dzięki temu powinno nastąpić zbiecie ich oprocentowania, co polepszy sytuację Hiszpanii i Włoch. Projekt ten spotkał się z krytyką kanclerz Angeli Merkel, która domaga się przede wszystkim wprowadzenia trwałych instrumentów antykryzysowych.

Rzeczywistość gospodarcza ostatnich lat potwierdza słuszność założeń modelu równowagi długookresowej M. Kaleckiego. Polityka łagodzenia objawów i symptomów kryzysu w krótkim okresie nie zapobiega w dalszej perspektywie kolejnym wahaniom koniunktury. Konieczne jest podjęcie konkretnych programów walki z kryzysem, nastawionych na usuwanie przyczyn systemowych.

Do ważnych zadań rządu należy umocnienie pozycji instytucji kontrolnych, w ramach władzy politycznej i gospodarczej, wprowadzenie nowych rozwiązań prawnych i uchwalenie ustaw, które służą wyważeniu interesów publicznych i prywatnych. Skuteczny mechanizm antykryzysowy państwa musi uwzględniać społeczny, publiczny wymiar funkcji pieniądza oraz przeciwdziałać partykularnym interesom największych koncernów bankowych.

Likwidacja trudności finansowych i nierówności społecznych wymaga większego udziału instytucji państwowych w procesie redystrybucji wytworzonego

² Premier Hiszpanii zniósł premie dla pracowników sektora publicznego, obciął długość urlopow i świadczenia dla bezrobotnych, podniósł podatek VAT do 21%.

dochodu narodowego. Państwowy system ochrony socjalnej obywateli, m.in. system zasiłków dla bezrobotnych, czy system ubezpieczeń społecznych, jest bardziej efektywny ekonomicznie niż prywatny, lepiej zabezpiecza przed narastaniem deficytów budżetowych i długu publicznego [Orenstein, 2013, s. 125-184]³. Istotnym warunkiem jest utrzymanie równowagi między interesem publicznym a prywatnym, w ramach podstawowych zasad etyki biznesu i w imię wartości humanitarnych, dalekich od egoizmu i chciwości.

Postępujące procesy integracji i globalizacji wymagają większego zainteresowania krajów w relacje na szczeblu państwowym (między organami rządowymi i między sektorem publicznym a sektorem prywatnym), jak również w proces zmian wprowadzonych w samej Unii Europejskiej i jej systemie zarządzania. Przyspieszenie procesów integracyjnych wiąże się w dużej mierze z funkcjonowaniem instytucji międzynarodowych, takich jak Światowa Organizacja Handlu i Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Walkę ze skutkami kryzysu na szerszym forum międzynarodowym podejmuje również grupa G-20.

Współczesny kryzys finansowy został wywołany przez błędy relatywnie wąskiej grupy osób, związanych z sektorem finansowym (dążenie do maksymalizacji zysków) oraz administracją (brak odpowiednich regulacji prawnych i kontroli). Koszty kryzysu obciążają wszystkich w ramach procesu nacjonalizacji zadłużenia, drogą redukcji wydatków publicznych i podwyżek podatków. Jednym z głównych elementów zmian struktury globalnego systemu finansowego powinna więc być efektywna internalizacja negatywnych skutków zewnętrznych kryzysów finansowych. Ważnym wyzwaniem jest wypracowanie takiego systemu odpowiedzialności finansowej, w którym koszty błędów będą obarczały te podmioty, które je wywołały, a nie całe społeczeństwa.

Polityka dofinansowywania sektora bankowego z pieniędzy podatników ogranicza możliwość wprowadzenia i sfinansowania programów antykryzysowych, mogących ożywić koniunkturę. Uzasadniony jest zatem stały nadzór tego sektora przez odpowiednie organy kontrolne. Ograniczone powinny być wirtualne operacje finansowe sektora bankowego, często oderwane od realnej sytuacji gospodarczej i obciążone wysokim ryzykiem, oraz wprowadzony podatek od operacji finansowych.

³ Autor powołuje się na wyniki badań, które wskazują jak wielkie straty poniosły pierwsze pokolenia emerytów otrzymujących świadczenia z przymusowych, prywatnych funduszy emerytalnych w krajach Ameryki Łacińskiej.

Podsumowanie

Ocena polityki pobudzania efektywnego popytu, prowadzona w ramach realizowanych w dobie współczesnego kryzysu gospodarczego różnego rodzaju polityk, pozwala jednoznacznie potwierdzić aktualność myśli M. Kaleckiego, głównie z powodu uzyskanych dotychczas efektów. Polityka ta stanowi jeden z głównych instrumentów walki z kryzysem, służy bowiem realizacji ważnych celów polityki państwa, które wykraczają poza działania stabilizacyjne. Obejmuje także zadania z zakresu polityki społecznej, sprowadzające się przede wszystkim do zapewnienia określonego poziomu dochodów dla większej części społeczeństwa, likwidacji masowego bezrobocia i ograniczenia zakresu ubóstwa.

Teoria M. Kaleckiego uświadamia znaczenie konsumpcji wszystkich grup społecznych w procesach wzrostu gospodarczego i łagodzenia wahań koniunktury. Sposób ujęcia klas społecznych i relacji między grupami społecznymi oraz społeczny aspekt zjawisk ekonomicznych przybliżają urealnienie możliwości efektywnego oddziaływania państwa na rzecz ograniczenia konfliktu między interesem publicznym a interesem prywatnym.

Współczesna aktualność poglądów M. Kaleckiego odnosi się do głównej idei wyjścia z kryzysu poprzez tworzenie nowych miejsc pracy i stabilizację płac. Postulaty te M. Kalecki zawarł w wielu publikacjach. Wykazywał w nich celowość polityki pełnego zatrudnienia, prowadzonej przez rząd, opierającej się na wzroście wydatków publicznych i redystrybucji dochodu, w kierunku poprawy sytuacji materialnej ludzi ubogich [Lopez i Assous, 2012, s. XVIII]. Rząd powinien pobudzać inwestycje prywatne i rozwijać inwestycje państwowe, prowadząc właściwą politykę fiskalną i pieniężną.

M. Kalecki, odchodząc od neoliberalnej koncepcji o samoustalającej się równowadze rynkowej, wskazał na rzeczywiste mechanizmy kierujące gospodarką. Jego oryginalna wizja kapitalizmu, jako systemu napędzonego przez popyt, pozostaje nadal aktualna.

Literatura

- Guzicki L., Żurawicki S. (1984), *Polscy ekonomiści XIX i XX wieku*, PWE, Warszawa.
- Kalecki M. (1930), *Wpływ niżki artykułów przemysłowych do konsumpcji na przebieg koniunktury*, „Polska Gospodarcza”, nr 43.
- Kalecki M. (1931), *Światowy kryzys finansowy*, „Przegląd Socjalistyczny”, nr 1.
- Kalecki M. (1932), *„Nowe” pomysły wyjścia z kryzysu*, „Polska Gospodarcza”, nr 31.
- Kalecki M. (1933), *Próba teorii koniunktury*, Nakładem Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen, Warszawa.

- Kalecki M. (1958), *Dzieła. T.1 Koniunktura i zatrudnienie*, PWN, Warszawa.
- Kalecki M. (1979), *Teoria dynamiki gospodarczej*, PWE, Warszawa.
- Kowalik T. (1992), *Historia ekonomii w Polsce 1864-1950*, Ossolineum, Wrocław, Warszawa.
- Lityńska A. (2010), *Wpływ światowego kryzysu finansowego na gospodarkę Polski*, Zeszyty Naukowe WSBiF w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała.
- Lopez. J.G., Assous M. (2012), *Michał Kalecki*, PTE, Warszawa.
- Nawrot W. (2009), *Globalny kryzys finansowy XXI wieku. Przyczyny, przebieg, skutki i prognozy*, CeDeWu, Warszawa.
- Orenstein M.A. (2013), *Prywatyzacja emerytur*, PWE, Warszawa.
- Robinson J. (1964), *Kalecki a Keynes*, „*Ekonomista*”, nr 6.
- Stankiewicz W. (1998), *Historia myśli*, PWE, Warszawa.
- Zagóra-Jonszta U. (2003), *Michał Kaleckiego teoria koniunktury i zatrudnienia oraz związki z Keynesizmem* [w:] B. Danowska-Prokop, H. Przybyła, U. Zagóra-Jonszta (red.), *Nieliberalne kierunki współczesnej myśli ekonomicznej*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Katowice.

THE SIGNIFICANCE OF MICHAŁ KALECKI'S THEORY IN LIGHT OF THE EXPERIENCE OF THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY

Summary: The hitherto anti-crisis actions regarding the recent global financial crisis clearly allow to confirm the timeliness of Michał Kalecki's theory. His recommendations for stimulating the effective demand serve to achieve important national policy objectives both of stabilization and of social policy.

Keywords: Michał Kalecki, global financial crisis.